

NATANČNE KARTE 1:25.000

PETER SVETIK

Pred kratkim je Geodetska uprava RS pri Ministrstvu za okolje in prostor predstavila prvih 11 listov državne topografske karte (DTP) merila 1:25.000. To bo prva karta (zemljevid) tako natančnega merila, tiskana v Sloveniji za javno rabo, zgibana v žepni format in tako vsem dostopna. Slovenija sicer po kartografski dejavnosti tako po raznovrstnosti kot po kakovosti spada med bogatejše evropske države. Naša država je v celoti kartirana tudi v natančnejšem merilu 1:5.000 (za ravninske predele) in 1:10.000 (za hribovite predele), vendar listi tega merila niso tiskani in je tako javna raba otežena. Bogata je tudi izbira najrazličnejših kart za planince, turiste, gospodarstvenike, raziskovalce, okoljevarstvenike, šolarje in podobno.

Vseh listov DTP bo 198 in bodo izhajali postopoma do konca prihodnjega leta. Celotna naložba bo vredna približno 300 milijonov tolarjev. Karto izdelujeta po vsem enakih standardih obe slovenski kartografski hiši — Geodetski zavod Slovenije in Inštitut za geodezijo in fotogrametrijo FGG. Od podobnih kart drugih držav se razlikuje tako po velikosti (formatu) kot po svojstveno oblikovanih ovitkih. Velikost karte znaša 43 krat 69 cm, zgibana pa je na velikost 10,7 krat 23,2 cm. Opisi in vsebina hrbtni strani so prirejani tako, da na zgibih, kjer se navadno hitro obrabijo, ni besedil.

Razen same karte je na prvi strani pod njo še tolmač (legenda) vseh uporabljenih znakov z vrsto strokovnih pojasnil o matematičnih in geodetskih osnovah (projekcija, zamik koordinatnega sistema, način določanja nadmorskih višin, magnetna deklinacija, ekvidistanca plastnic in drugo). Na zadnji strani je lepo izdelan pregled listov s številkami in imeni posameznih listov z dovolj natančno vsebino osnove, da bo uporabnik lahko določil zelene liste. Na tej strani je odtisnjen tudi izvirno oblikovan ovitek. Dovolj prostora so pustili še za razlago morebitnih dodatnih tematskih pretisov (urejanje prostora, varstvo okolja, kulturne in naravne znamenitosti, različne razmejitev in podobno).

MALO ZGODOVINE

Vse priprave in izdelavo topografske karte merila 1:25.000 je kmalu po drugi svetovni vojni začel Vojaško geografski inštitut v Beogradu za celotno nekdanjo Jugoslavijo. Zaradi dolgotrajne izdelave je ta karta doživela mnoge spremembe, ki so jih narekovale tako tehnologija kot čedalje večje vojaške zahteve. Karto so povsem obnovili ob koncu šestdesetih let in je bila strogo varovana vojaška skrivnost.

Na vztrajanje Slovenije so jo po dolgotrajnih pogovorih preuredili in dovolili za uradno civilno rabo leta 1974. Iz osnovne vsebine so izbrsali vse podatke, ki so po tedanjih predpisih spadali med vojaško skrivnost. Karto so tiskali v Beogradu in Slovenija je dobila le tiskane

izvode, ki jih je za uradno rabo lahko dajala le določenim ustanovam in je morala voditi natančno evidenco. Za dovoljenje je vsakič sproti Geodetska uprava morala zaprositi zvezni sekretariat za ljudsko obrambo.

Hitro zastarevanje karte in predvsem velike potrebe, ki so jih izkazali slovenski uporabniki, so narekovali novo, izpopolnjeno izdajo. Tako je za Slovenijo omenjena beograjska ustanova pripravila drugo dopolnjeno izdajo v letih 1985 in 1986. Glede na povpraševanje po posameznih listih prve izdaje so liste v drugi izdaji tiskali v različnih nakladah (za območje Ljubljane, denimo, mnogo več kot za območje Alp). Listov Kočevske pa sploh niso odstopili niti za uradno rabo.

Velika prednost te izdaje je bila v tem, da je Vojaški geografski inštitut izdelal tudi kopije originalov posameznih listov. To je tudi omogočilo sedanjo obnovo te karte.

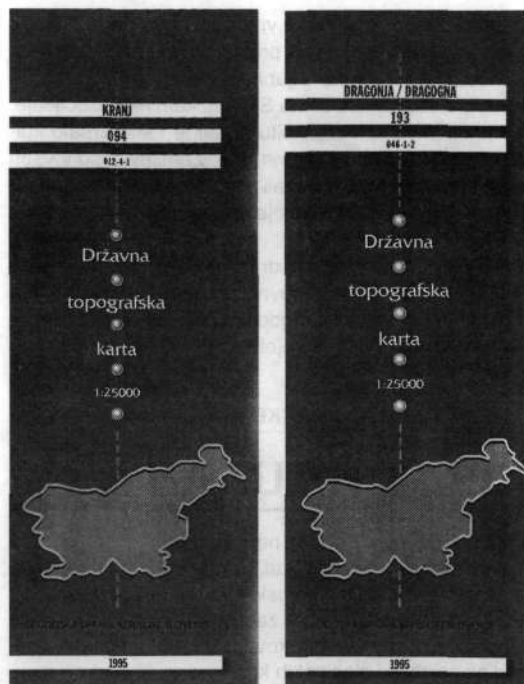
NASTAJANJE DTK

Če v Sloveniji ne bi imeli originalov posameznih elementov vsebine DTK na prozornih in obstojnih folijah, bi bila izdelava najnovejše karte nemogoča, vsaj v tako kratkem času in s tako majhnimi finančnimi sredstvi ne bi bila mogoča.

Ker smo z osamosvojitvijo v Sloveniji vse prepovedi javne rabe kart različnih meril in vsebin povsem odpravili, je bilo logično razmišljanje o pripravi prenovljene, preurejene in preoblikovane karte tega merila za javno rabo. Tako je bil sredi leta 1994 sklenjen dogovor med Ministrstvom za obrambo in Ministrstvom za okolje o sodelovanju pri izvajanju geodetskih del skupnega pomena, ki je državno kartografijo povsem prepustil civilni sferi. Tudi brez tega dogovora nove karte za javno rabo ne bi bilo. Nobena od nekdanjih drugih republik bivše skupne države Jugoslavije — izjema je seveda Srbija — tako pomembnega gradiva za izdelavo svoje karte merila 1:25.000 nima.

Zamisel o pripravi nove, samostojne prve slovenske karte merila 1:25.000 je nastala že leta 1993. Geodetska uprava je ustanovila projektni svet najboljših slovenskih kartografskih izvedencev, ki je vestno preučil vse rešitve razvitih držav in pripravil več možnih rešitev. Zaradi nujnih potreb in premajhnih finančnih možnosti se je Geodetska uprava odločila za obnovitev v omejenem obsegu. Tako dopolnjujejo le važnejše komunikacije in naselja, popravljajo in dopolnjujejo vsa zemljepisna imena v državi in zunaj nje (tu velja poudariti dvojezičnost zapisov, česar prejšnja izdaja ni upoštevala) in vnašajo mejo s Hrvaško v skladu z določbami temeljne ustavne listine.

V drugi polovici lanskega leta so projekt v celoti končali. Poskusni odtisi, zgibanja, papir (uporabili so posebej odporen papir iz uvoza), naslovnica in drugo so zadovoljevali zahteve in potrebe slovenskih uporabnikov. Obe kartografski hiši sta se jeseni lahko lotili ope-

rativnega dela po popolnoma enakih merilih (listi se med seboj sploh ne ločijo) ter po medsebojnem dogovoru začeli izdelavo. Delo bosta nadaljevali do zaključka v prihodnjem letu.

VIRI

Pri dopolnjevanju izvajalca uporabljata različne vire. Najpomembnejši so vsekakor najnovejši aerofotoposnetki. Zelo koristno gradivo so tudi temeljni topografski načrti merila 1:5.000 in 1:10.000. Pri delu ob tem upoštevajo nekatere projekte komunikacij, različne kartografske in statistične publikacije, register prostorskih enot, evidenco zemljepisnih imen, podatke Družbe za avtoceste, karte sosednjih držav in drugo gradivo. Zelo pozorni so pri izpisih zemljepisnih imen, saj so se zadnja leta mnogo spremenila, mnoga pa so bila doslej na kartah napačno vpisana. Po vseh verodostojnih virih dopolnjujejo tudi dvojezična imena na narodnostno mešanih območjih.

NEKAJ O VSEBINI

Vsak list je prepleten s 4x4-centimetrsko mrežo (v naravi 1 km). Na robovih ima vpisane geografske koordinate (dolžino in širino) v ločnih merah (stopinjah, minutah in sekundah). Za povezavo so na vseh štirih straneh vpisane številke in imena sosednjih listov.

Kot pove že ime, je vsebina topografska. To pomeni, da je čim bolj verno prikazano vse, kar je dejansko v naravi, če to le omogoča merilo.

Relief ali oblikovitost zemljišč je podana s plastnicami (izohipsami) v rjavi (sepja) barvi. Osnovne so izrisane

na 10 m, odebeljena je vsaka peta (na 50 m), pomožne so izrisane črtkano na 5 in celo 2,5 m. Nadmorske višine so v črni barvi izpisane na vseh izrazitih vrhovih, v naseljih, ob cerkvah, na mnogih križiščih in še marsikje. Uporabniki zato težav z določanjem relativnih ali nadmorskih višin ne bi smeli imeti.

Natančno je prikazano tudi vodovje. Posebej so označeni izviri, potoki, reke (širše od 5 m z dvojno črto), jezera, ponikalnice, presihajoči potoki, močvirja, slapovi, vodnjaki in še kaj. Povsod so izpisana imena v isti (modri) barvi.

Naselja so prikazana s posameznimi zgradbami. Posebej so prikazane osamljene hiše ali kmetije, cerkve, planinske kočje, spomeniki, znamenja itd. Več zgradb je opisanih z imeni, zlasti cerkvá. Sploh so zemljepisna imena zelo natančna, podrobna, lahko berljiva in med seboj ločljiva po tipih in velikosti črk.

Izjemno podroben je prikaz prometnega omrežja. Ločene so avtoceste, ceste za motorni promet, krajevne ceste, kolovozi in steze. Dobro vidni so predori, nasipi, mostovi, brvi in drugo. Železnice so ločene na eno- in dvotirne, elektrificirane in neelektrificirane, žičnice na gondolske, sedežnice in tovarne. Po tem bi lahko trdili, da je to za planince naravnost idealno. Vendar moramo biti previdni, saj steze in kolovozi niso bili dopolnjeni in stanje na karti marsikje ne ustreza dejanskemu. Na to planince posebej opozarjamo.

Gozdovi so obarvani z rahlo zeleno barvo in z znaki ločeni na listnate, iglaste in mešane. Tudi kmetijska zemljišča so razvrščena na vinograde, sadovnjake, hmeljišča in ostala.

UPORABNOST KART

Listi kart so vsekakor ne glede na pomanjkljivosti zaradi le delno obnovljene vsebine vsestransko uporabni. Dobrodošli bodo tako posameznikom, ki se bodo želeli podrobneje seznaniti z zelenim območjem ali celotno državo, kot različnim ustanovam. Vsak uporabnik bo na njih lahko podrobneje načrtoval svoj izlet ali hojo, si izračunal potreben čas in se dobro orientiral. Če ne upoštevamo napak pri izrisu steza in kolovozov, bodo karte dobrodošel pripomoček za hojo v gore. Zato jih bodo gorniki gotovo radi uporabljali in se ob tem tudi jezili na navedene pomanjkljivosti. Seveda bodo odkrili tudi kakšen izvir, spomenik ali kaj drugega, kar na karti ni vrisano. Karto brez napak, zlasti tako podrobno, je namreč nemogoče narediti. Zato bo prav opozarjati na vse pomanjkljivosti neposredno izdajatelja, da jih bo ob ponatisu odpravil.

Karta bo izredno uporabna v gospodarstvu, v znanstveno raziskovalnem delu, v učnem procesu, pri urejanju prostora, pri načrtovanju vojaških vaj in podobno. Koristno jo bodo izrabile mnoge dejavnosti za različne tematske prikaze (razni statistični podatki, varovanje okolja, razmejitev itd.). V primerjavi z Valvasorjevo in Kozlerjevo karto, zlasti pa s starimi avstrijskimi specialkami 1:28.800 (ponatise pripravlja Znanstveno raziskovalni center SAZU) je neprecenljiv vir za preučevanje spreminjanja naše pokrajine, imen, naselij, prometa in podobno. Vseh vidikov uporabe je toliko, da jih ne bi

mogel naštetiti, ne da bi kakšnega izpustil, zato ne dvomim, da si bo karta hitro utrla pot med mnoge uporabnike.

Želim si le, da bi jo država lahko redno obnavljala in da bi predvsem odpravila sedanje vsebinske pomanjkljivosti, zlasti prometno omrežje. Tako bi postala zares vsestransko uporabna za posameznike in vse dejavnosti, ki so na prostor kakorkoli vezane.

SKLEPNE MISLI

Večkrat sem že zapisal, da je teorija brez prakse prazna, turizem brez kart pa slep. Potrebujemo jih vsi, ki hodimo v gore ali na izlete, vsi, ki želimo spoznati

naravne lepote in kulturne vrednote naše dežele. Rabimo jih v ustanovah, ki se s prostorom kakorkoli ukvarjajo. Rabimo jih torej tako ljubiteljsko kot poklicno.

Kartografska kultura se na Slovenskem hitro izboljšuje. Z njo se veča splošna kultura, saj je karta zrcalo kulturnega razvoja vsakega naroda. Zemljevidi so v vseh obdobjih človeštva odražali stopnjo civilizacije in kulture vsake družbe. Človek je vendar prej znal risati kot pisati.

Prva slovenska izdaja državne topografske karte 1:25.000 je velik strokovni dosežek in pomemben znanstveni in kulturni dogodek. Zato bomo uporabniki njene pomanjkljivosti sprejeli z razumevanjem.

KAJ NAJ BI IMELI PRED OČMI, KO SE ODPRAVLJAMO NA ZAHTEVNE GORNIŠKE POHODE

VARNOST NA VISOKOGORSKIH TURAH

Glede na to, da se bliskovito bliža poletna sezona hoje po visokogorju, švicarska zveza gorskih vodnikov SBV glede na izkušnje iz prejšnjih let vnovič opozarja na najpomembnejša pravila obnašanja pred in med gorsko turo. Ta pravila veljajo le v nekoliko spremenjeni ali omiljeni obliki nasploh za prav vse ture po gorskem svetu. Očitno gre vedno znova za iste točke, na katere velja neprestano opozarjati, pa jih nekateri obiskovalci gora še vedno premalo upoštevajo.

1. *Planinsko ali alpinistično znanje in telesna pripravljenost.* — Visokogorske ture zahtevajo solidno osnovno znanje v planinski tehniki (najprej hoje in potem glede na zahtevnost še marsičesa drugega), kar velja tako za skale kot za sneg in led. Pravilna uporaba vrvi je življenjsko pomembna, posledica neznanja je lahko padec. Izkušnje pomagajo, da lahko stanje vsak trenutek realno ocenimo in se temu primerno obnašamo.

2. *Načrtovanje.* — Tura uspe ali propade zaradi razmer, kakršne vladajo tisti čas. Tega ni mogoče spremeniti, prisiljena stvar nikoli ni dobra. Ali so skale kopne, ali so zasnežena pobočja dovolj utrjena? Ali dolgoročne vremenske napovedi in kratkoročne prognoze za določen gorski predel ponujajo optimalna izhodišča za načrtovano turo? Ali ni meja ledišča previsoko, kar bi lahko pomenilo nevarnost padanja kamenja ali nevarnost plazov? Ali so nemara napovedane celo nevihte? Ali nameravani podvig v resnici ustreza lastnemu znanju in zmogljivostim ter velikosti skupine? Ali je oprema primerna turi?

3. *Priprave na turo.* — Pripraviti je treba časovni razpored, kar pomeni, da se je treba na pot odpraviti tako zgodaj, da bo kljub morebitnim nepričakovanim zapletom na voljo še vedno dovolj časa. Poleg tega se lahko na pot postavijo še objektivne prepreke, kot je, na primer, padec v ledeniško razpoko, če gremo v Centralne Alpe, kjer obstaja taka nevarnost, snežni ali kamniti plaz, poškodba zaradi padajočega kamenja ali strele. Takšne nevarnosti se povečujejo z vsako na poznejše odloženo uro odhoda. Smotno naložen nahrbtnik z

vsem potrebnim, vendar ne nepotrebnim, ne poveča samo zadovoljstva na turi, ampak tudi hitrost. Natančno preštudirajte planinski vodnik in karto, naravnajte pred odhodom ali začetkom hoje višinomer! Upoštevajte nasvete strokovnjakov, kot so gorski vodniki ali oskrbniki planinskih koč!

4. *Pred startom.* — Ali se vremenska napoved ujema z dejanskim stanjem? Odgovoren gornik natančno preudari, ali naj bi turo izvedli tako, kot smo jo predvideli ali pa je potrebno preiščevati tudi o različici. Odločitvam »kljub temu« se je treba izogibati, ker so lahko nevarne.

5. *Obnašanje na turi.* — Varnost določa izbiro poti. Marsikatero prednost pokaže natančen študij poti večer pred odhodom. Odločite se za ne prehitro, vendar stalen tempo, redno se ustavljajte zaradi počitka (vsako uro do poldrugo uro)! Zaradi počitka se ustavljajte le na popolnoma varnih mestih (ne pod kraji, kjer grozi nevarnost ledenih odlomov, pod ozebniki ali pod navezami, ki so v steni)! Redne malice in redno pitje preprečujejo izčrpanost in dehidracijo. Varovati je treba lepo in okolju primerno: kjer je nevarnost zdrsa, na kratki vrvi (če je potrebno, tudi z uporabo drugih dodatnih varoval), na ledenikih na razviti, dolgi vrvi. Na nevarnih mestih, kot so razpoke, strmine s trdim ledom ali težavna plezalna mesta, je treba varovati tudi s klini ali lednimi klini, če je potrebno. V vsakem trenutku je treba imeti pred očmi »Point of no return«, črto, ki je ne bi smeli prestopiti, ker je na njej točka, s katere ni vrnitve.

6. *Priporočljivo se je lotevati zahtevnejših gorskih tur z gorskim vodnikom.* — Njihov občutek in njihove izkušnje zagotavljajo največjo možno varnost.

Gorniki z izkušnjami svetujejo pri hoji po gorah in gričih palice. V Sloveniji je že toliko specializiranih trgovin s športno in gorniško opremo, da ponjo niti ni treba več hoditi v tujino. Seveda pa niti še tako dobra oprema ne more nadomestiti telesne pripravljenosti na gorniških podvigih.